

Ilgalaikio nedarbo dinamika ekonominio nuosmukio sąlygomis

Daiva Beržinskienė, Aina Būdvytytė-Gudienė

Šiaulių universitetas

Architektų g. 1, LT-78366 Šiauliai, Lietuva

El. paštas: daiva.berzinskiene@ktu.lt, aina_sso@yahoo.com

Anotacija

Straipsnyje analizuojama ilgalaikio nedarbo dinamika šalies ir Europos Sąjungos (ES) darbo rinkose. Įvertinus tai, kad gyventojų nedarbo problemoms tiek teoriniu, tiek praktiniu lygiu mokslinėje literatūroje skiriama daug dėmesio, ilgalaikio nedarbo pokyčiai, ypač skirtingų ekonomikos ciklų sąlygomis, šalyje tyrinėti gana fragmentiškai. Mokslinės teorijos įvairiai aiškina ilgalaikio nedarbo susiformavimo prielaidas, tačiau nei viena jų negali išskirti svarbiausių. Apibendrinus atliktų mokslinių tyrimų rezultatus nustatyta, kad ilgalaikis nedarbas būdingas socialiai jautriausioms asmenų grupėms. Dažniausia šiai asmenų grupei priskiriamas turimas žemas išsilavinimas, pasyvumas darbo paieškos procese, menkos judrumo galimybės. Šiame straipsnyje pateikti ilgalaikio nedarbo Lietuvoje ir ES dinamikos tyrimo rezultatai parodė, kad šio rodiklio pokyčiai gerokai jautresni ekonominės krizės poveikiui, lyginant su bendru nedarbo lygio rodikliu. Vertinant makroekonominių rodiklių poveikį ilgalaikio nedarbo pokyčiams pastebėta, kad rodiklis menkai koreliuoja su ekonominiais rodikliais. Taigi grindžiama prielaida, kad ilgalaikio nedarbo dinamikai didesnės įtakos turi socialinės, psichologinės asmenų problemos.

Pagrindiniai žodžiai: darbo rinka, ilgalaikis nedarbas, ekonominis nuosmukis.

Įvadas

Tyrimo problema ir aktualumas. Šiandieninėmis ekonominio nuosmukio sąlygomis nedarbo problema tampa nuolatiniu aštrios diskusijos objektu tiek tarp ekonomikos analitikų, tiek visuomenėje. Nuolat didėjantis bedarbių skaičius įvairiuose ekonominės veiklos sektoriuose ir laisvų darbo vietų stygius rodo, kad ilgėja darbo paieškos trukmė, o kartu didėja socialinės problemos. Asmuo, netekęs darbo, praranda ne tik pajamas, bet kartu susiduria su socialinėmis ir psichologinėmis problemomis. Ilgėjant nedarbo trukmei prarandami ne tik darbo įgūdžiai, kvalifikacija, bet ir darbo paieškos aktyvumas. Taigi apibendrinant galima teigti, kad ilgalaikiai bedarbiai – tai viena socialiai labiausiai pažeidžiamų darbo rinkos grupių. Šiai asmenų kategorijai būtina skirti ypatingą dėmesį, nes svarbiausi darbo rinkos politikos uždaviniai ekonominio nuosmukio sąlygomis yra šie: stabilizuoti si-

tuaciją darbo rinkoje, didinti įsidarbinimo galimybes, siekiant užtikrinti atleistų darbuotojų reintegraciją į darbo rinką ir išvengti ilgalaikio nedarbo (SADM darbo departamentas, 2009).

Teorinėms darbo rinkos problemoms mokslinėje ekonominėje literatūroje skiriama daug dėmesio. Apibendrinus atliktų tyrimų rezultatus pastebėta, kad esama nemažai įvairių teorijų, nagrinėjančių procesus darbo rinkoje. Darbo rinkos *struktūrą, sudėtį, funkcionavimo ypatumus* analizavo Schmid (1995), Layard (1991), Jackman (1991), Nickell (1991), *vertės ir sąnaudų pusiausvyros sąlygas* darbo procese – Berggren (1992), Clawson (1980), Klein (1989), Williams (1992), Haslam (1992) ir kt. *Darbo jėgos pasiskirstymo sąlygas ir galimybes* tyrinėjo Krugman (1991), Olgaard (2001). Siauresnę darbo rinkos mokslinę sritį apimančios darbo ekonomikos teorijos atstovai Wielgosz (1987), Carpenter (1987) ir kt. savo darbuose nemažai dėmesio skyrė techninės pažangos, globalizacijos procesų sąlygotiems veiksniams ir jų įtakos darbo rinkai tyrimams. *Infliacijos ir nedarbo sąsajas* tyrė Sollow (1998), *darbo užmokesčio skirtumų susiformavimo sąlygas įmonės lygiu ir derybų darbo procese reikšmę* – Hearley (1995), Geary (1982), Kennan (1982), *santykius tarp darbdavių ir darbuotojų* – Bermardin (1994), Worgotter (1997) Huber (1997) ir kt.

Analizuojant ilgalaikio nedarbo prielaidas galima išskirti dvi mokslinių tyrimų kryptys: *pirmoji* – bedarbių elgsenos darbo paieškos procese studijos; *antroji* – įmonių požiūrio į potencialų darbuotoją vertinimai. Vertingi pirmosios krypties atstovų Pissarides (1992), Ljungqvist ir Sargent (1998) darbai, kuriuose pagrindžiama žmogiškojo kapitalo reikšmė darbo paieškos procese. Autoriai teigė, kad, užsitęsus įsidarbinimo laikui, prarandama vis daugiau žmogiškojo kapitalo, dėl kurios nuvertėjimo darbdaviai nelinkę įdarbinti tokio asmens. Devine ir Kiefer (1991) bei Schmitt Wadsworth (1993), tyrinėję bedarbių elgseną darbo rinkoje, pagrindė priklausomybę tarp darbo paieškos aktyvumo ir darbo paieškos trukmės. Autorių nuomone, viena svarbiausių asmens pasyvumo darbo rinkoje priežasčių – neproduktyvi darbo paieška, t. y.

kuo ilgiau ieškoma darbo, tuo mažiau lieka noro tai daryti savarankiškai ir aktyviai. Antrai tyrimų kryptį atstovaujantys ir įmonės elgesį santykiuose su ilgalaikiais bedarbiais analizavę Blanchard (2001), Diamond (1994), Lockwood (1991) ir Acemoglu (1995) pastebėjo, kad darbdaviai, siūlydami laisvą darbo vietą, pirmenybę teikia trumpiausiai nedirbusiems asmenims. Vadinas, ilgalaikis bedarbis turi mažiau galimybių įsidarbinti konkurso būdu. Gana prieštaringi mokslininkų darbai, kuriuose analizuojamos darbo užmokesčio ir ilgalaikio nedarbo sąsajos. Blanchard, Diamond (1994), Lockwood (1991) savo tyrimuose atskleidė, kad įmonės nelinkusios įdarbinti ilgalaikio bedarbio dėl papildomų išlaidų, susijusių su jų mokymu. Kita vertus, Akerlof ir Yellen (1986) atlikti tyrimai parodė, kad įmonės, siekiančios mažiausiomis sąnaudomis gauti didesnę pelną, dažnai įdarbina asmenis, kurie sutinka dirbti už sąlyginai mažesnę darbo užmokesť. Ilgalaikiai bedarbiai priskiriami būtent šiai kategorijai, nes neretai sutinka dirbti net mažiau kvalifikuotą darbą už sąlyginai mažesnę darbo užmokesť.

Lietuvoje įvairių bedarbių kategorijų galimybes dalyvauti darbo rinkoje ir jų neįsidarbinimo priežastis analizavo Pocius, Okunevičiūtė-Neveauskienė (2001), pokyčius Lietuvos darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu tyrė Simanavičienė, Užkurytė (2009), neįgaliųjų integracines problemas darbo rinkoje analizavo Gruževskis (2008), vyresnių asmenų galimybes darbo rinkoje vertino Okunevičiūtė-Neveauskienė, Moskvina (2008), tautinių mažumų nedarbą ir jo mažinimo prielaidas nagrinėjo Okunevičiūtė-Neveauskienė, Gruževskis, Moskvina (2007).

Nors gyventojų nedarbo problemoms tiek teoriniam, tiek praktiniam aspektu mokslinėje literatūroje skiriama daug dėmesio, tačiau ilgalaikis nedarbas, ypač skirtingų ekonomikos ciklų sąlygomis, tyrinėtas gana fragmentiškai.

Mokslinę problemą būtų galima formuluoti taip: kokio intensyvumo lygis būdingas ilgalaikio nedarbo dinamikai ekonominio nuosmukio sąlygomis?

Tyrimo objektas – ilgalaikis nedarbas.

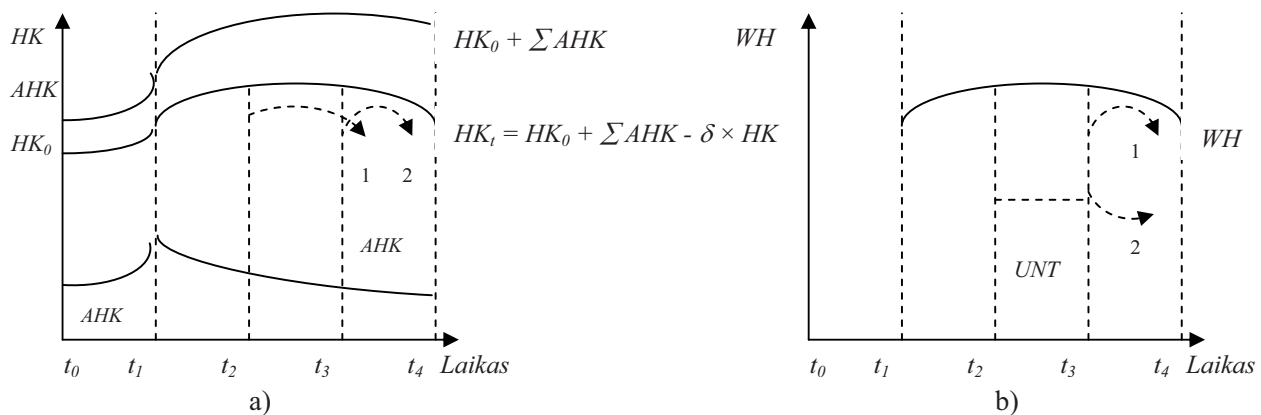
Tyrimo tikslas – išanalizuoti ilgalaikio nedarbo dinamiką ekonominio nuosmukio sąlygomis.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros apžvalga ir sisteminė analizė, matematinės statistikos metodai.

Ilgalaikio nedarbo formavimosi teorinis aspektas

Egzistuoja įvairios mokslinės teorijos, skirtinčiai analizuojančios ir aiškinančios procesus darbo rinkoje, tačiau nei viena jų negali įvardyti ir pagrįsti pagrindinių priežasčių, kurios lemia ilgalaikio nedarbo susidarymą. *Žmogiškojo kapitalo teorija*, atmesdama neoklasikinės teorijos prielaidą apie darbo homogeniškumą, vieną priežasčių, lemiančių ilgą darbo paieškos procesą, nurodo žmogiškojo kapitalo nuvertėjimą pasitraukus iš darbo rinkos. Įvertinus tai, kad darbo jėga yra heterogeniška, o pati darbo rinka skaidoma į atskirus segmentus, žmogiškojo kapitalo verte bandoma aiškinti tiek pajamų skirtumus, tiek nedarbo trukmės pasiskirstymą tarp atskirų asmenų grupių. Pasak Franz (1987), investicijų į žmogiškąjį kapitalą graža vyksta per išsilavinusių žmonių darbo užmokesčio augimą didėjant šių asmenų darbo produktyvumui. Be to, sukauptas žmogiškasis kapitalas (įgytas išsilavinimas, profesija, įgūdžiai) dažnai lemia geresnes integracijos į darbo rinką sąlygas. Tyrimais įrodyta (Blaug, 1976; Arrow, 1973; Beržinskienė, 2009), kad daugiausia registruotų bedarbių sudaro žemos kvalifikacijos ar neturintys jokios profesinės patirties asmenys.

Franz pateikia žmogiškojo kapitalo ir asmens pajamų kitimą (žr. 1 pav.).

1 pav. Žmogiškojo kapitalo ir pajamų kitimas (Franz, 1999)

Šiose diagramose išskiriami du periodai: pirmasis periodas ($t_0 - t_1$) rodo mokymosi laikotarpį, antrasis periodas ($t_1 - t_4$) atspindi laikotarpį po sėkmingos

integracijos į darbo rinką. 1 pav. a) dalyje kreivė HK rodo žmogiškojo kapitalo augimą didėjant amžiui:

$$HK_0 + \sum AHK. \quad (1)$$

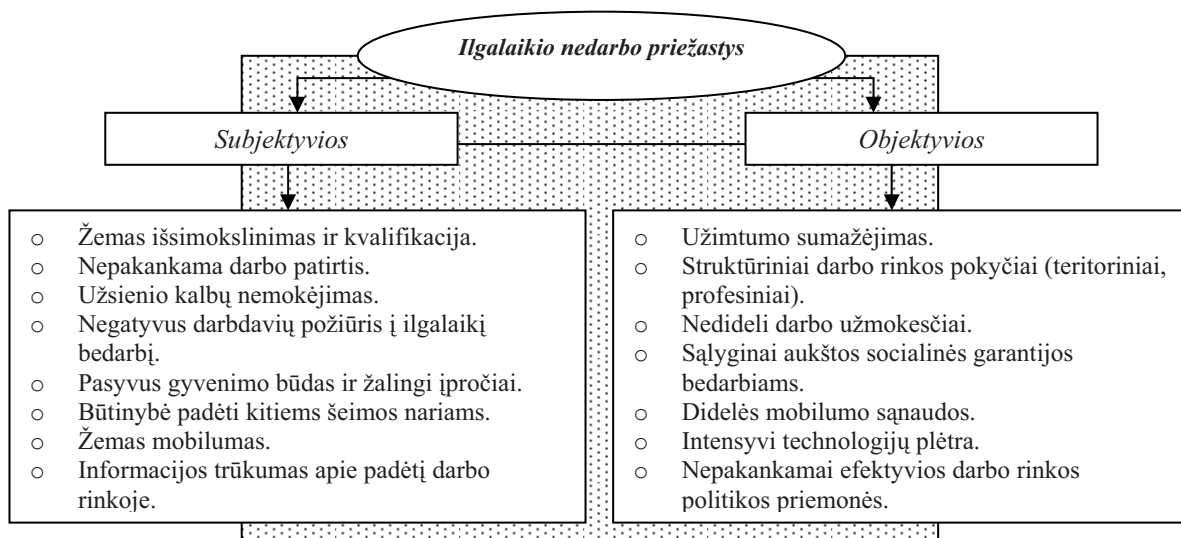
Šiuo laikotarpiu atsižvelgiama į išteklius siekiant išsimokslinimo AHK . Antroji kreivė HK_0 parodo žmogiškojo kapitalo kitimą atsižvelgiant ir į jo nusidėvėjimą $\delta \times HK$ atžvilgiu, todėl $(t_3 - t_4)$ laikotarpiu asmens turimo žmogiškojo kapitalo apimtis mažėja:

$$HK_1 = HK_0 + \sum AHK - \delta \times HK. \quad (2)$$

Dėl mažesnio išteklių naudojimo tolesniam mokymuisi ir žmogiškojo kapitalo nusidėvėjimo minėtu periodu mažėja asmens pajamos (žr. 1 pav. b). Šiuose grafikuose pateikiamas ir žmogiškojo kapitalo bei pajamų kitimas darbo praradimo atveju (t_2 laikotarpiu). Antra rodyklė 1 paveiksle rodo žmogiškojo kapitalo mažėjimą nedarbo atveju. Tiesė UNT 1 paveiksle, b dalyje, parodo išmokas nuo nedarbo. Jeigu asmuo įsidarbina t_3 periode, jo žmogiškojo kapitalo apimtis didėja, o vėliau ima mažėti dėl mažesnio išteklių naudojimo mokymuisi ir žmogiškojo kapitalo nusidėvėjimo (pirmoji rodyklė 1 pav.). Išlieka tokia pati ir pajamų kitimo tendencija. Iš pradžių pajamos didėja,

o vėliau ima mažėti (1 pav. b dalyje). Jeigu asmeniui nepavyksta įsidarbinti, mažėja ir jo turimo žmogiškojo kapitalo apimtis, ir jo pajamos (antra rodyklė 1 paveikslo a ir b dalyse), todėl galima teigti, kad nedarbo atveju prarandamos ne tik realios pajamos, bet ir dalis žmogiškojo kapitalo (Franz, 1999).

Vis dėlto prarastas žmogiškasis kapitalas, užsitęsęs darbo paieškai, nėra vienintelis veiksnys, lemiantis ilgalaikio nedarbo dinamiką. Užsienio šalių mokslininkai, tyrinėjantys ilgalaikį nedarbą, kaip svarbiausią priežastį dažniau nurodo struktūrinius pokyčius darbo rinkoje (Randy, 1994) ir daug rečiau – asmenines žmogaus savybes ir asmeninę motyvaciją. Tokio požiūrio ribotumą išryškina sunkiau identifikuojamos ilgalaikio bedarbio socialinio portreto detalės nei objektyvūs, ilgalaikį nedarbą sąlygojantys ekonominiai veiksniai, tarp kurių svarbų vaidmenį vaidina pokyčiai ūkio struktūroje. Asmeninės žmogaus savybės gali sąlygoti psichologinio veiksnio (ypač darbinės motyvacijos) įtaką aptariamam reiškiniui. Sutinkama ir gana kategoriška nuomonė, kad ilgalaikių bedarbių įsitvirtinimo šalies darbo rinkoje galimybės labai ribotos dėl ypač menkos jų darbinės motyvacijos. 2 paveiksle pateiktos ilgalaikio nedarbo priežastys.

2 pav. Ilgalaikio nedarbo priežastys

Literatūros šaltiniuose išskiriamos ir nekontroliuojamos ilgalaikio nedarbo priežastys: *ekonominis nuosmukis ar stagnacija, pajamų lygis ir jų struktūra, demografinis sproginimas, migracija, mokymo sistemos ypatumai*, todėl ilgalaikio nedarbo lygis priklauso ir nuo kitų institucijų veiklos efektyvumo. Tačiau aiškių ribų tarp nekontroliuojamų ir numatomų ilgalaikio nedarbo priežasčių (susijusių su ūkio struktūros pokyčiais) nėra, nes neaišku, kokių mastu valstybinės institucijos pajėgios valdyti situaciją darbo rinkoje. Rytų, Centrinės ir Vakarų Europos šalyse ilgalaikio nedarbo priežastys taip pat yra skirtingos. Vyrauja nuomonė, kad transformacijos šalyse ilgalaikį nedarbą dažniau-

sia sąlygoja laisvų darbo vietų trūkumas bei struktūriniai darbo jėgos pasiūlos ir paklausos nesuderinamumai.

Tyrimo metodika

Tiriant ilgalaikio nedarbo dinamiką ekonominio nuosmukio sąlygomis naudojami antriniai Statistikos departamento, EUROSTAT duomenų bazės statistiniai duomenys. Tyrimas atliekamas tokia logine seka, sprendžiant šiuos uždavinius:

1. Identifikuojami faktiniai S_t struktūros (*nedarbo, ilgalaikio nedarbo*) bruožai (*vertinama analizuojamo rodiklio būklė tiriamuoju laikotarpiu*).

- Įvertinami S_i struktūros pokyčių bruožai, lyginant faktinius ir iš lyginimo bazės paimtus duomenis (*įvertinama reiškinių dinamika retrospektyvos požiūriu*).
- Išskiriami faktinių indikatoriaus sudedamųjų dalių reikšmių nuokrypių matai, palyginti su bazės situacija (*įvertinama reiškinių projekcija perspektyvos požiūriu*).
- Identifikuojami ir įvertinami S_i struktūros ryšiai su K_p, S_n indikatoriais (*atliekama porinė ir daugianarė koreliacinė regresinė analizė*).
- Apibendrinami struktūros pokyčių skirtumai, taip pat sklaidos, koncentracijos ir plėtros tendencijos.

Siekiant išspręsti pirmą uždavinį, struktūros pokyčiams išmatuoti taikomi dvejopi matai:

- absoliutiniai rodikliai, parodantys santykinų struktūros dydžių skirtumus (Δy);
- santykiniai rodikliai, parodantys to paties pavadinimo, bet skirtingo laikotarpio dviejų santykinų dydžių santykius (T_a, T_p).

Antras uždavinys, tiriant ilgalaikio nedarbo dinamiką retrospektyvos požiūriu, sprendžiamas pasitelkus dinaminį eilučių metodą. *Santykiniai dinamiškos dydžiai* parodo nagrinėjamo reiškinių kitimą tam tikru laiku, lyginant objekto (rodiklio) einamojo (atskaitinio) laikotarpio duomenis su prieš tai buvusio laikotarpio duomenimis. Retrospektyvinės statistinės dinaminės analizės metu nustatomi posūkio taškai, kuriuose nagrinėjamas reiškinys keitė savo vystymosi kryptį ir augimo tempus.

Sprendžiant trečią uždavinį, numatoma darbo rinkos rodiklio projekcija perspektyvos požiūriu (*RP*). *Perspektyvinė analizė* atliekama atkarpos funkcijų pagrindu, kuri leidžia išryškinti bendruosius atskirų laikotarpių bruožus. Analizuojant darbo rinkos rodiklius (*nedarbo lygio, ilgalaikio nedarbo, bedarbių dinamikos* ir kt.), ekonominiai indikatoriai išreiškiami trijų komponentų suma:

$$X(t) = f(t) + z(t) + e(t); \quad (3)$$

čia: $f(t)$ – pagrindinė dydžio X kitimo tendencija;

$z(t)$ – periodiškai kintanti sezoniškoji komponentė;

$e(t)$ – atsitiktiniai nuokrypiai.

Identifikuojant ir įvertinant S_i struktūros ryšius su K_i indikatoriais, sprendžiant ketvirtą uždavinį, pasitelkiama koreliacinė regresinė analizė. Ryšys tarp funkcijos ir argumento gali būti išreikštas paprasčiausia lygtimi:

$$y = f(x), \quad (4)$$

čia: požymis y – požymio x funkcija; f – koeficientas.

Priklausomumas tarp požymių būna labai įvairus. Didėjant vienoms požymio reikšmėms (veiksniui

x), kito požymio (rezultato) reikšmės y gali proporcingai didėti arba mažėti, gali kisti neproporcingai, tam tikra kreive ir t. t., kurios išreiškiamos regresijos eile (empirine ir teorine), regresijos linija (empirine ir išlyginta), regresijos koeficientu (Beržinskienė, Martinkus, 2007). Regresijos lygtis, analizuojant darbo rinkos indikatorius, surandama *Microsoft Excel* arba *Statistica* programiniais paketais. Ryšio glaudumas įvertinamas tiesinės koreliacijos koeficientu (r), kurio išraiška yra tokia:

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \times \bar{y}}{\sigma_x \sigma_y} = \frac{\Sigma(x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\Sigma(x - \bar{x})^2 \Sigma(y - \bar{y})^2}}. \quad (5)$$

Šis koeficientas apskaičiuojamas remiantis empiriniais duomenimis ir kinta $-1 \leq r \leq 1$: kuo $|r| \rightarrow 1$, tuo ryšys glaudesnis. Koeficiento ribinė paklaida (Δ_r) nustatoma naudojantis tokia išraiška:

$$\Delta_r = t \frac{1 - r^2}{\sqrt{n - 1}}; \quad (6)$$

čia t dydis nustatomas pagal specialias *Stjudento* pasiskirstymo funkcijos lenteles.

Daugianarės koreliacijos atveju ryšiui tarp kintamųjų atspindėti naudojamas bendras daugianarės koreliacijos koeficientas. Ryšiui rasti naudojamas tiesės lygties pavidalas, sudaromas bendras daugianarės tiesinės regresijos modelis:

$$y_{x_1, x_2, x_4} = a + b_1 x_1 + b_2 x_2 + b_4 x_4. \quad (7)$$

Realizuojant penktą uždavinį, taikytas *MIN-MAX* metodas. Šio metodo esmę nusako apskaičiuotas indeksas, kuriuo vertinama teritorinio vieneto situacija, lyginant su blogiausią ir geriausią situaciją atspindinčiais teritoriniais vienetais. Indeksas apskaičiuojamas taikant šią formulę:

$$I_{ij}(t) = \frac{x_{ij}(t) - \min_i(x_{ij})}{\max_i(x_{ij}) - \min_i(x_{ij})}. \quad (8)$$

čia: $\min(x_{ij})$ ir $\max(x_{ij})$ – tai minimali ir maksimali i -ojo rodiklio reikšmė (pagal visus teritorinius vienetus); x_{ij} – i -ojo teritorinio vieneto j -ojo rodiklio reikšmė.

Mažiausią rodiklį turinčio teritorinio vieneto indekso reikšmė yra arčiau 0, didžiausio – arčiau 1. Taikant indekso vidurkio metodą daroma išvada, kokią vietą užima analizuojamas teritorinis vienetas, palyginus jį su visų teritorinių vienetų vidurkiu (jeigu rodikliai yra panašūs pagal kelis požymius), arba su situacija visos analizuojamos teritorijos mastu.

Kiekvienam teritoriniam vienetai pagal kiekvie-

ną rodiklį yra apskaičiuojamas toks indeksas:

$$I_{ij}(t) = \frac{x_{ij}(t)}{x_{Res,j}(t)} \quad (9)$$

čia: $x_{ij}(t)$ – i -ojo regiono j -ojo rodiklio reikšmė laikotarpiu t ; $x_{Res,j}(t)$ – visos šalies j -ojo rodiklio vidutinė reikšmė laikotarpiu t .

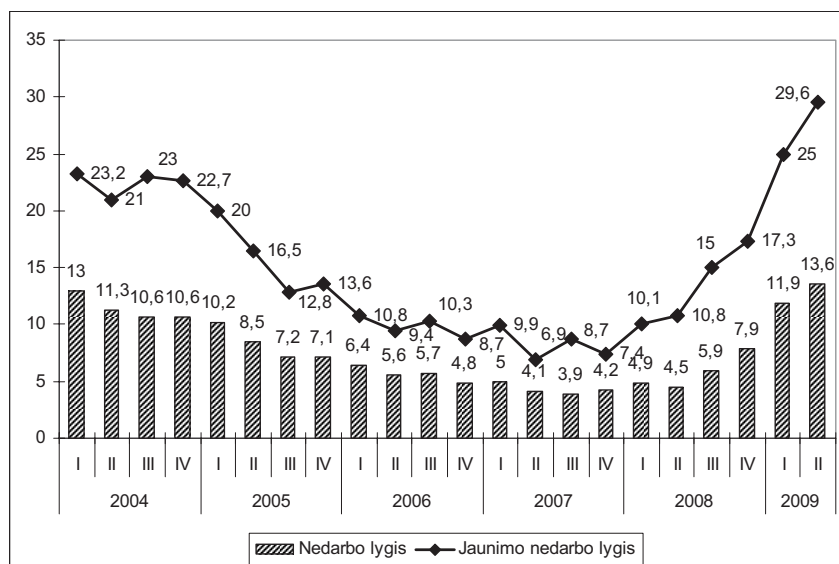
Apskaičiuavus indeksų reikšmes šiuo metodu, teritorinis vienetas, kurio reikšmė pagal nagrinėjamą rodiklį yra lygi visų teritorinių vienetų vidurkiui arba visos valstybės reikšmei, turi indekso reikšmę 1. Regionai, kurių reikšmės yra mažesnės už vidurkį, priklausys intervalui (0; 1), o regionų, kurių reikšmė pagal nagrinėjamą rodiklį geresnė už vidurkį, turės indekso reikšmę > 1 (Misiūnas, Svetikas, 2003).

Nedarbo lygio apžvalga šalyje ir ES

Remiantis pastarojo dešimtmečio šalies darbo rinkos analize pastebėta, kad nedarbas atskirose teritorijose išlieka net ir ekonominio augimo fazėje (Mayer, Duesenberry, Aliber, 1995). Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad dalis žemos kvalifikacijos darbuotojų visą tą laiką taip ir nebuvo įtraukti į ekonomines veiklas. Ekonominis nuosmukis bendraja prasme pasireiškia sumažėjusiu ekonominiu aktyvumu lygiu, BNP smukimu kelis periodus iš eilės. Šis procesas susijęs su prekių ir paslaugų realizavimo mažėjimu, lėtėjančiais gamybos tempais, augančiu nedarbo mastu, valstybės biudžeto deficito didėjimu, dėl mažiau surenkamų mokesčių ir didesnių socialinių išmokų nedarbą praradusiems asmenims, mažesniu įmonių pelningumu ir pan. Sumažėjus paklausai ir gamybos apimtims ma-

žėja gyventojų užimtumas, o kartu ir šeimų pajamos, dar labiau mažinamos visuminės išlaidos. Taigi ekonominio nuosmukio metu augantis nedarbas išryškina ne tik ekonomines, bet ir socialines problemas. Įvertinus tai, kad ilgalaikio nedarbo priežastys yra socialinio pobūdžio, šiam reiškiniui reikalingas išskirtinis dėmesys.

Analizuojant bendrą šalies nedarbo lygio dinamiką 2004–2009 m., pastebėtas netolygus šio rodiklio kitimas. Per 2004–2008 m. nedarbo lygio pokyčiai vertintini kaip vienas teigiamų ekonominio augimo rezultatų (bedarbių šalyje sumažėjo 90,1 tūkst., arba 5,6 proc., t. y. nuo 11,8 iki 5,6 proc.). Žemiausias nedarbo lygio rodiklis, kurį būtų galima priskirti natūraliam nedarbo lygiui, užfiksuotas 2007 m. (3,9 proc.). Vis tik pasaulinės ekonomikos krizės padarinių poveikio neišvengė ir šalies darbo rinka. Neigiamą įtaką darbo rinkai turėjo besitęsiantis ekonominis nuosmukis, kurio padarinys – įmonių bankrotai ir laisvų darbo vietų mažėjimas. Nedarbo lygio augimas prasidėjo jau 2008 m. pradžioje ir per metus išaugo daugiau nei tris kartus (nuo 4,5 iki 13,6 proc. 2009 m. pabaigoje). Analizuojamu laikotarpiu ypač didėjo vyrų nedarbo lygis. Šiuos staigius nedarbo lygio pokyčius lėmė žymus dirbančiųjų *sumažėjimas statybose ir pramonės įmonėse*, kuriose daugiausia dirbo vyrai. Moterų nedarbo lygis pirmąjį 2009 m. ketvirtį sudarė 9,2 proc., arba buvo 1,8 karto didesnis nei prieš metus. Jaunimo (15–24 m.) nedarbo lygis augo dar sparčiau. Pirmą 2009 m. ketvirtį jaunimo nedarbo lygis siekė 25 proc. ir per kitą ketvirtį išaugo beveik du kartus, o per metus – 2,5 karto (<http://www.marketnews.lt/naujiena>).

3 pav. Nedarbo lygio dinamika 2004–2009 m. (www.stat.gov.lt)

Analizuojant bedarbių skaičiaus pokyčius regionuose nustatyta, kad 2004–2008 m. visuose Lietuvos regionuose bedarbių skaičius mažėjo. Didžiausias teigiamas bedarbių skaičiaus pokytis analizuojamu laikotarpiu užfiksuotas Vilniaus regione (sumažėjo 19,4 tūkst., arba 4,8 proc., t. y. nuo 11,4 iki 6,3 proc.).

Tam įtakos turėjo intensyvi statybų ir verslo paslaugų sektoriaus plėtra. Mažiausias nedarbo lygio pokytis užfiksuotas Tauragės regione (sumažėjo 2,7 tūkst., arba 3,2 proc.). 1 lentelėje pateikti teritoriniai nedarbo rodikliai.

Nedarbo lygio dinamika mūsų šalies regionuose 2004–2008 m. (proc.)

Eil. nr.	Regionai	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	MIN / MAX	Vidurkio
							indeksas	indeksas
							2008 m.	
1.	Marijampolės	6,9	3,0	2,6	2,0	2,8	0	0,483
2.	Alytaus	16,0	8,2	5,1	3,3	4,1	0,295	0,707
3.	Utenos	12,3	6,0	5,9	4,4	5,4	0,591	0,931
4.	Šiaulių	12,6	10,1	5,7	4,4	5,5	0,614	0,948
5.	Panevėžio	12,6	10,8	8,0	6,5	5,6	0,636	0,965
6.	Tauragės	8,9	6,0	4,2	3,4	5,7	0,659	0,982
7.	Lietuvos Respublika	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	0,682	1
8.	Kauno	10,3	8,9	5,9	4,2	5,9	0,705	1,017
9.	Vilniaus	11,1	8,6	5,0	4,5	6,3	0,795	1,086
10.	Telšių	10,3	7,9	5,6	4,3	6,6	0,864	1,138
11.	Klaipėdos	12,7	7,0	6,8	4,1	7,2	1	1,241

Šaltinis: Statistikos departamentas (*Gyventojai ir socialinė statistika. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas, 2004–2008 m.*).

Siekiant palyginti nedarbo lygio rodiklius, apskaičiuoti *MIN / MAX* indeksai, kurie parodė, kad mažiausias nedarbo lygis 2008 m. užfiksuotas Marijampolės regione – 2,8 proc. (2004–2008 m. šis rodiklis sumažėjo 4,1 proc.). Didžiausias nedarbo rodiklis analizuojamais metais užfiksuotas Klaipėdos regione – 7,2 proc. (2004–2008 m. šis rodiklis sumažėjo 5,5 proc.). Klaipėdos, Telšių, Vilniaus ir Kauno regionuose nedarbo lygio pokyčiai tiriamuoju laikotarpiu buvo didesnis nei bendras mūsų šalies vidurkis.

Vertinant nedarbo lygio pokyčius ES pastebėta, kad 2004–2008 m. šis rodiklis mažėjo beveik visose ES valstybėse, tačiau rodiklio dinamika nebuvo tolygi. Lietuvoje, Lenkijoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje nedarbo lygis tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo beveik tris kartus, o Švedijoje, Vengrijoje, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Portugalijoje ir Ispanijoje augo. Ekonominio nuosmukio laikotarpiu nuo 2008 m. antro pusmečio nedarbo lygis ES ėmė augti. EUROSTATO vertinimais, nedarbo lygis 27 ES valstybėse narėse 2009 m. pradžioje buvo 8,6 proc., o tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu siekė 6,8 proc. (per metus padidėjo 1,8 proc.). Šiuo laikotarpiu didžiausias nedarbo lygis buvo Ispanijoje – 18,1 proc., Latvijoje – 17,4 proc., Lietuvoje – 16,8 proc., Estijoje – 13,9 proc. Žemiausias nedarbo lygis išliko Nyderlanduose – 3 proc., Austrijoje – 4,2 proc., Kipre – 5,4 proc., Danijoje ir Slovakijoje – po 5,5 proc. Daugiausia nuo 2008 m. iki 2009 m. pradžios nedarbo lygis išaugo Lietuvoje (nuo 4,3 iki 16,8 proc.), Latvijoje (nuo 6,1 iki 17,4 proc.) ir Estijoje (nuo 3,7 iki 13,9 proc.). 2009 m. pradžioje nedarbo lygis JAV buvo 8,9 proc., o prieš metus – 5,0 proc.

Ilgalaikio nedarbo tyrimo rezultatai

Mokslinėje literatūroje svarbiausia ilgalaikio nedarbo priežastimi įvardijami *pokyčiai darbo rin-*

koje. Pažymėtina, kad kai kurios dirbančių žmonių grupės pasižymi didesne rizika tapti ilgalaikiais bedarbiais. Tai pirmiausia vyresnio amžiaus, silpnesnės sveikatos, neturintys specialybės, anksčiau dirbę ne-kvalifikuotą darbą arba gyvenantys ekonomiškai atsilikusiose šalyse žmonės. Ilgalaikio nedarbo problema susijusi su neraštingumu, skurdžia namų aplinka, nusikalstamumu, su migruojančiais iš kaimo į miestą žmonėmis, etninėmis mažumomis, žemą kvalifikaciją turinčiais užsieniečiais, metusiais mokslus ir neturinčiais profesijos jaunuoliais ir pan. Ne kiekvienas dirbantysis, tapęs bedarbiu, turi vienodą tikimybę grįžti į darbo rinką. Vis tik ilgalaikį nedarbą paprastai lemia kelios priežastys: *ekonominis nuosmukis, sumažėjęs darbo vietų skaičius arba padidėjęs skaičius tokių darbo vietų, kuriose būtina turėti aukštą kvalifikaciją ir patirtį dirbant su naujomis technologijomis*. Ilgalaikio nedarbo veiksmu gali būti fiksuotas darbo užmokestis, darbdavių nuostatos ilgalaikių bedarbių atžvilgiu arba jų pasitenkinimo laipsnis dirbančiųjų atžvilgiu, gyvenamosios vietos pakeitimo kainos, informacijos kainos, darbo ir nedarbo pajamų santykis, darbo rinkos priemonių, skirtų pažaboti nedarbą, trūkumai, jų nepakankamas efektyvumas ir kt. Paprastai bendra nedarbo lygio dinamika turi įtakos ir ilgalaikio nedarbo pokyčiams. Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad ilgalaikių bedarbių skaičių nuolat papildo atleisti iš darbo ir ilgesnį laiką negalintys įsidarbinti asmenys. 2004–2008 m. bendras mūsų šalies nedarbo rodiklis sparčiai mažėjo (8,1 proc.), o ilgalaikio nedarbo rodikliai tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo net 29 proc. Ilgalaikių bedarbių (asmenų, nedirbusių daugiau nei metus) 2004 m. pabaigoje mūsų šalyje buvo 111 tūkst., arba 49 proc. bedarbių, o 2008 m. pabaigoje – apie 20 proc. Daugiausia ilgalaikių bedarbių užfiksuota 2001 m., kai jie sudarė daugiau nei pusę (58,8 proc.) visų registruotų bedarbių. Ekonominio

nuosmukio sąlygomis vien tik per 2009 m. ilgalaikių bedarbių skaičius išaugo beveik du kartus. Daroma prielaida, kad ilgalaikio nedarbo metu prarandama ne tik turėta kvalifikacija ir gebėjimai, bet siaurėja asmens bendravimo aplinka, o kartu ir galimybė greitai įsidarbinti. Remiantis Devine, Kiefer (1991), Schmitt Wadsworth (1993) ir kt. atliktų tyrimų rezultatais, galima teigti, kad ilgalaikis nedarbas sukelia ne tik socia-

lines-ekonominės problemas, bet pakeičia žmogaus mąstymą ir pasitikėjimą savimi. Ilgalaikiai bedarbiai, susidūrę su skurdu, nepritekliais, dažnai susitaiko su esama padėtimi ir nesiryžta nieko keisti. Daugelis ilgalaikių bedarbių tampa itin pasyvūs darbo paieškos procese, neišlaiko stiprios motyvacijos integruojantis į darbo rinką. 2 lentelėje pateikti ilgalaikio nedarbo ES šalyse rodikliai.

2 lentelė

Ilgalaikio nedarbo pokyčiai ES (2008 m.)

Šalis	Ilgalaikis nedarbas, proc.	Pokytis, palyginus su praėjusiais metais	Vyrai, proc.	Pokytis, palyginus su praėjusiais metais	Moterys, proc.	Pokytis, palyginus su praėjusiais metais	MIN / MAX indeksas (ilgalaikis nedarbas)	MIN / MAX indeksas (ilgalaikis nedarbas vyrų grupėje)	MIN / MAX indeksas (ilgalaikis nedarbas moterų grupėje)
EU27	37,0	-5,7	36,8	-6,2	37,2	-5,3	–	–	–
Belgija	47,6	-2,8	47	-2,3	48,1	-3,3	0,61	0,60	0,63
Bulgarija	51,7	-7,1	50	-6,6	53,5	-7,5	0,69	0,65	0,72
Čekija	49,2	-3,0	49,5	-1,1	49,1	-4,5	0,64	0,64	0,65
Danija	13,6	-2,6	14,6	-0,8	12,7	-4,2	0,02	0,01	0,03
Vokietija	52,6	-4,0	53,3	-3,4	51,9	-4,6	0,70	0,71	0,69
Estija	30,9	-18,6	35,3	-17,5	25,9	-18,8	0,32	0,39	0,25
Airija	27	-3,0	30,9	-4,6	19,1	-2,4	0,25	0,31	0,14
Graikija	47,5	-2,5	40,6	-1,2	52	-2,8	0,61	0,48	0,69
Ispanija	17,9	-2,5	13,9	-3,4	22	-0,9	0,09	0	0,19
Prancūzija	37,5	-2,7	38,9	-1,5	36,2	-3,8	0,44	0,45	0,43
Italija	45,7	-1,7	43,7	-1,8	47,5	-1,6	0,58	0,54	0,62
Kipras	13,6	-5,0	16,1	-6,9	11,3	-3,3	0,02	0,04	0,00
Latvija	25,7	-0,7	24,3	-5,5	27,5	+5,2	0,23	0,19	0,28
Lietuva	21	-11,0	17,3	-16,3	25,1	-5,4	0,15	0,06	0,24
Liuksemburgas	32,4	+3,7	29,4	-6,0	35,2	+12,9	0,35	0,28	0,41
Vengrija	46,5	-0,3	47,5	+1,0	45,3	-1,9	0,59	0,61	0,58
Malta	42,6	+0,7	46,5	-1,6	36,1	+4,2	0,53	0,59	0,42
Nyderlandai	34,8	-4,6	37,3	-4,5	32,2	-4,9	0,39	0,42	0,36
Austrija	24,3	-2,5	26	-0,6	22,6	-4,5	0,21	0,22	0,20
Lenkija	33,5	-17,8	31,8	-19,0	35,1	-16,7	0,37	0,32	0,41
Portugalija	47,4	+0,3	48,4	+0,8	46,6	-0,1	0,61	0,63	0,60
Rumunija	41,3	-8,7	42,9	-7,0	38,4	-11,8	0,50	0,53	0,46
Slovėnija	42,2	,3,5	41,4	-3,9	43	-3,1	0,52	0,50	0,54
Slovakija	69,6	-4,6	69,1	-6,1	70	-3,3	1	1	1
Suomija	18,4	-4,5	20,5	-5,9	16,2	-3,3	0,10	0,12	0,09
Švedija	12,6	-1,2	14,2	-1,5	11,1	-0,9	0	0,01	0
JK	24,1	+0,3	28,3	-0,1	18,1	+0,5	0,20	0,26	0,12

Šaltinis: EUROSTAT/employ/indicy/ltu_une_rt/ [interaktyvus].

Vertinant ilgalaikio nedarbo dinamiką nustatyta, kad bendras ES rodiklis, lyginant su analogišku Lietuvos rodikliu, didesnis beveik pusantro karto (2009 m. pradžioje ilgalaikis nedarbas ES 27 šalyse siekė 37 proc., o Lietuvoje – 21 proc.). Vertinant ilgalaikio nedarbo pokyčius ES, pastebėtas šio rodiklio mažėjimas tiriamuoju laikotarpiu. Vien tik per 2008 m., lyginant su 2007 m. analogišku rodikliu, ilga-

laikis nedarbas ES šalyse sumažėjo 5,7 proc. Didžiausias teigiamas šio rodiklio pokytis fiksuotas Estijoje (per 2007–2008 m. ilgalaikis nedarbas sumažėjo net 18,6 proc.), o Liuksemburge priešingai – išaugo 3,7 proc. Ilgalaikis vyrų nedarbas ES mažėjo intensyviau nei moterų. Lyginant ilgalaikio nedarbo situaciją, apskaičiuoti MIN / MAX indeksai, kurie parodė, kad mažiausias ilgalaikio nedarbo rodiklis 2008 m.

užfiksuotas Švedijoje (12,6 proc.), didžiausias – Slovakijoje (69,6 proc.). Slovakijoje taip pat didžiausi tiek moterų, tiek vyrų ilgalaikių bedarbių rodikliai (atitinkamai – 70,0 proc. ir 69,1 proc.).

Taigi apibendrinant galima teigti, kad ekonominės krizės poveikis tiek Lietuvoje, tiek ES juntamas bene visose gyvenimo ir veiklos srityse. Ypač jautrus ekonomikos nuosmukio padariniams darbo rinkos rodikliai. Atlikta tiriamojo laikotarpio nedarbo rodiklių koreliacinė analizė patvirtino teorines prielaidas, kad BVP, darbo užmokesčio, tiesioginių užsienio investicijų ir vidutinio darbo užmokesčio dinamika glaudžiai koreliuoja su nedarbo rodikliais. Vienas stipriausių statistinių ryšių su kitais rodikliais nustatytas tarp šalies BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio ($r = 0,8975$, $p = 0,05$). Tiriant ES šalių BVP vienam gyventojui ir nedarbo lygio koreliacinę priklausomybę tiesioginis stiprus ryšys nustatytas tik keliose šalyse: Estijoje, Suomijoje, Italijoje, Latvijoje, Bulgarijoje. Statistinę priklausomybę būtų galima paaiškinti tuo, kad intensyviausias BVP augimas tiriamuoju laikotarpiu pastebėtas naujosiose ES šalyse, kuriose ir nedarbo lygis mažėjo sparčiausiai. Tačiau atlikus nedarbo lygio ir gyventojų migracijos priklausomybės tyrimą naujosiose ES šalyse pastebėta, kad kai kuriose šalyse (Lietuvoje, Latvijoje, Bulgarijoje ir kt.) nedarbo rodiklio kitimui didesnę poveikį turėjo gyventojų migracija. Daroma prielaida, kad augantį BVP vienam gyventojui sąlygojo naujų technologijų diegimas ir gamybos modernizacija – tai dažnai pasireiškia darbuotojų skaičiaus poreikio mažėjimu. Gamybos modernizacija, investicijos, nekuriančios naujų darbo vietų dažnai tampa tarptautinės emigracijos stūmos veiksniumi. Kita vertus, emigrantų laisvas darbo vietas dažnai užima likę šalyje darbo ieškantys asmenys.

Tiriant ilgalaikių bedarbių statistinę priklausomybę nuo ekonomikos rodiklių tiesioginio reikšmingo ryšio nepastebėta. Vertinant daugianarės koreliacinės analizės rezultatus tiriant ilgalaikio nedarbo priklausomybę nuo BVP vienam gyventojui, vidutinio darbo užmokesčio, namų ūkio disponuojamų pajamų stiprios priklausomybės nenustatyta tiek šalies, tiek ES šalių atveju (Lietuvoje $r = 0,2135$, $p = 0,05$; ES – $r = 0,0135$, $p = 0,05$). Daroma prielaida, kad ilgalaikis nedarbas jautresnis socialinei, psichologinei aplinkai, t. y. kokybiniais rodikliais. Remiantis atliktų tyrimų rezultatais (Beržinskienė, 2009) galima teigti, kad asmenys, nedirbę ilgiau nei metus, tampa pasyvūs ieškant darbo savarankiškai (stipri priklausomybė nustatyta tarp aukštesnį išsilavinimą turinčių asmenų ir savarankiškos darbo paieškos ($r = 0,7215$, $p = 0,05$)). Vadinas, išsilavinimas ir stipri motyvacija yra vieni svarbiausių veiksnių, galinčių užtikrinti efektyvesnę integraciją į darbo rinką.

Išvados

1. Mokslinės literatūros šaltinių analizė parodė, kad ilgalaikio nedarbo dinamiką lemia ne tik ekonominių procesų sąlygoti pokyčiai darbo rinkoje, bet ir emocinės, psichologinės pačių asmenų problemos. Ilgalaikis nedarbas būdingas socialiai jautriausioms asmenų grupėms, kurioms priskiriama žema kvalifikacija, menka motyvacija dirbti ar keisti profesiją.
2. Remiantis atliktų tyrimų rezultatais nustatyta, kad kintant bendram nedarbo rodikliui, per ilgesnį laiką adekvačiai kinta ir ilgalaikis nedarbas. Atlikta tiriamojo laikotarpio nedarbo rodiklių koreliacinė analizė patvirtino teorines prielaidas, kad BVP, darbo užmokesčio, tiesioginių užsienio investicijų ir vidutinio darbo užmokesčio dinamika glaudžiai koreliuoja su nedarbo rodikliais, tačiau tiriant ilgalaikių bedarbių statistinę priklausomybę nuo ekonomikos rodiklių tiesioginio reikšmingo ryšio nepastebėta.
3. Taigi apibendrinant galima teigti, kad šiuo metu daryti vienareikšmes išvadas, kaip ekonominis nuosmukis veiks ilgalaikių bedarbių dinamiką, dar anksti. Viena vertus, ekonominiai sunkumai gali didinti ilgalaikių bedarbių skaičių, tačiau šis augimas neturėtų labai sparčiai didėti. Ilgalaikio nedarbo tyrimai rodo, kad šios kategorijos asmenys mažai inertiški darbo rinkoje, todėl tikrąją ekonominės krizės įtaką šalies darbo rinkai, kartu ilgalaikio nedarbo dinamikai, tiksliau įvertinti bus galima po metų ar dvejų.

Literatūra

1. Acemoglu, D. (1995). Public Policy in a Model of Long-Term Unemployment. *Economics*, Vol. 62 (246), 161–178.
2. Akerlof, G., Janet L. Y. (1986). *Efficiency Wage Models of the Labor Market*. Cambridge University Press.
3. Arrow, K. J. (1973). Higher Education as a Filter. *Journal of Public Economics*, Vol. 2, 193–216.
4. Bemardin, L., DeNisi, L., Cafferty, G. (1994). *Psychological Review*.
5. Berggren, C. (1992). *Alternatives to Learn Production: Work Organization in the Swedish Auto Industry*. Ithaca NY: ILR Press.
6. Beržinskienė, D. (2009). Darbo paieškos alternatyvos: teorija ir praktika. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (15), 5–12. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Beržinskienė, D., Martinkus, B. (2007). Darbo rinkos rodiklių pokyčių identifikavimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2 (1), 41–48. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
8. Blanchard, O., Pedro, P. (2001). What Hides Behind an Unemployment Rate: Comparing Portuguese and U.S. Labor Markets. *American Economic Review*, Vol. 91 (1), 187–207.
9. Blanchard, O., Peter, A. Diamond. (1994). Ranking,

- Unemployment Duration, and Wages. *Review of Economic Studies*, Vol. 61 (3), 417–434.
10. Blaug, M. (1985). *Economic Theory in Retrospect*. Cambridge University Press.
 11. Clawson, D. (1980). *Bureaucracy and the Labour Process: The Transformation of US Industry*. New York: Monthly Review Press.
 12. Devine, Theresa, J., Nicholas, M. Kiefer. (1991). *Empirical Labor Economics: The Search Approach*. Oxford University Press.
 13. European regional and urban statistics. Reference guide. (2008). [interaktyvus]. Prieiga internete: <<http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/statmanuals/files/KS-BD-05-001-EN.pdf>>.
 14. EUROSTAT: Europos Sąjungos regionų bei šalių statistinės informacijos duomenų bazės [interaktyvus]. Prieiga internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682>.
 15. Franz, W. (1987). Hysteresis, Persistence, and the NAIRU. A Theoretical and Empirical Analysis for the FRG. In: Layard, R., Calmfors, L. (Eds.). *The Fight against Unemployment*, 91–122. Cambridge.
 16. Geary, P. T., Kennan, J. (1982). The Employment – Real Wage Relationship: An International Study. *Journal of Political Economy*, 4, 871–954.
 17. Hearley, N. M. (1995). *The Economics of New Europe*. London.
 18. Huber, P., Worgotter, A. (1997). *Local Labor Market Dynamics in the Czech and Slovak Republics*. Paris: OECD.
 19. Klein, J. A. (1989). The Human Costs of Manufacturing Reform. *Harvard Business Review*, 60 (4), 6.
 20. Krugman, P. R. (1991). Maurice Obstfeld. *International Economic: Theory and Policy*.
 21. Layard, R., Nickell, S., Jackman, R. (1991). *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labor Market*. Oxford University Press.
 22. Ljungqvist, L., Thomas, J. S. (1998). The European Unemployment Dilemma. *Journal of Political Economy*, 3 (106), 514–550.
 23. Lockwood, B. (1991). Information Externalities in the Labor Market and the Duration of Unemployment. *Review of Economic Studies*, 4 (58), 733–753.
 24. Mayer, T., Duesenberry, J. S., Aliber, R. Z. (1995). *Pini-gai, bankai ir ekonomika*. Vilnius: Alma Littera.
 25. Misiūnas, A., Svetikas, Ž. (2003). Lietuvos regionų netolygumų vertinimai. *Ekonomika*.
 26. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Gruževskis, B., Moskvina, J. (2007). Tautinių mažumų nedarbas bei jo mažinimo prielaidos Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 18 (4), 23–36. Vilnius.
 27. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Moskvina, J. (2008). Vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo darbo rinkoje galimybių vertinimas. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*, 7 (1), 26–35. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 28. Olgaard, A. (2000). Trends in Demographic Components and Employment, with Special Regard to Industrial EU-Countries. *Ekonomika ir vadyba 2000: konferencijos pranešimų medžiaga*, 319–321. Kaunas.
 29. Pissarides, Ch. A. (1992). Loss of Skill during Unemployment and the Persistence of Unemployment Shocks. *Quarterly Journal of Economics*, 4 (107), 1371–1391.
 30. Simanavičienė, A., Užkurytė, L. (2009). Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, 940–946.
 31. Situacija darbo rinkoje ir priemonės jai gerinti (2009). [interaktyvus]. Prieiga internete: <<http://www.stat.gov.lt/lt/>>.
 32. Solow, R. M. (1998). Unemployment: Getting the Question Right. *Economic*, Vol. 53 Supplement, 23–24.
 33. Statistikos departamentas (Gyventojai ir socialinė statistika. Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas, 2004–2008 m.). [interaktyvus]. Prieiga internete: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1110>>.
 34. Wielgosz, J. B., Carpenter, S. (1987). *The effectiveness of alternative methods of searching for jobs and finding them*.

Beržinskienė, D., Būdvytytė-Gudienė, A.

Dynamics of Long-Term Unemployment during the Economic Recession

Summary

The paper deals with the analysis of dynamics of long-term unemployment in EU labour markets. The problems of unemployment have been analysed widely at the theoretical as well as at the practical level, but the changes in long-term unemployment in the country have been analysed only fragmentarily, especially during the different economic cycles. Therefore the scientific problem could be formulated by the question: what intensity level is typical for the dynamics of long-term unemployment during the economic recession?

The subject of the research: long-term unemployment.

The aim of the research: to analyse the dynamics of long-term unemployment during the economic recession.

The methods of the research: the analysis of the scientific literature, the systemic analysis, the methods of the mathematical statistics.

There are a few different theories describing and analyzing the processes in the labour market, however they do not define the essential reasons that determine the formation of long-term unemployment. The theory of human capital explains the long-term unemployment through the mismatch of human qualification for the labour market demand. Rejecting the presumption of the neoclassical theory

about the homogeneity, it defines the devaluation of human capital as one of the reasons determining the long process of job search. Therefore the loss of human capital in the process of job search is not the only factor determining the dynamics of long-term unemployment. Foreign scientists researching long-term unemployment define the structural changes in the labour market as the main reason, and personal features and motivation as the minor reasons. The limitation of such approach is highlighted by the hard to identify details of social portrait of a long-term unemployed more than by objective economic factors determining the long-term unemployment, including the changes in the economy structure that play an important role. Personal qualities of a human being may determine the influence of the psychological factor (the work motivation in particular) on the phenomenon under discussion. However, one can also find a rather categorical opinion that the possibilities for the long-term unemployed to enter the country's labour market are very limited, notably because of their particularly weak work motivation.

The following uncontrolled reasons of long-term unemployment have been defined in the scientific litera-

ture: *economic recession or stagnation, income level and their structure, population explosion, migration, peculiarities of the system of education*. Therefore the scale of long-term unemployment depends on the efficiency of the other institutions, too. The results of the carried out scientific researches being summarized it was determined that long-term unemployment is typical for the most sensitive social groups. Most often the long-term unemployed have poor education, are passive in the process of job search, have little possibilities to move.

The results of the research on long-term unemployment in Lithuania and all over the EU have revealed that the changes in long-term unemployment are more sensitive to the effect of the economic crisis. Estimating the influence of the macroeconomic indicators on the changes in long-term unemployment it was noticed that this indicator hardly correlates with the economic indicators. Therefore, the presumption was formed that persons' social and psychological problems have greater influence on the dynamics of long-term unemployment.

Keywords: labour market, long-term unemployment, economic recession.

Straipsnis recenzuotas.

Straipsnis gautas 2010 m. vasario mėn.; straipsnis priimtas 2010 m. kovo mėn.

The article has been reviewed.

Received in February, 2010; accepted in March, 2010.